

UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMI ORQALI KASBIY IJTIMOIYLASHUV TA'MINLASH

Daminova Nigora Kudratovna

*Samarqand davlat chet tillar instituti Innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogikasi
kafedrasi katta o'qituvchisi*

Abdimomunova Apal Omorbayevna

J. Balasag'in nomdagi Qizg'iziston milliy universiteti dosenti, filologiya fanlari nomzodi

Annotasiya: maqolada yoshlarning kasbiy ijtimoiylashuvi, xususan, uzluksiz ta'lim tizimi orqali kasbiy ijtimoiylashuvni ta'minlash hamda uning samaradorligi oshirish masalalari bayon qilingan. Shuningdek, ta'lim sifatini va ijtimoiylashuv ta'sirining samaradorligini pasaytiradigan oliy ta'lim tashkilotlaridagi o'quv jarayonini tashkil etishning asosiy muammolari yoritilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiylashuv, ta'lim, uzluksiz ta'lim, kasbiy ijtimoiylashuv, ta'lim sifati, samarali kasbiy ijtimoiylashuv.

Kasbiy ijtimoiylashuvni ma'lum bir ijtimoiylashuv ta'sirini o'zlashtirish jarayoni sifatida ko'rib chiqishda ushbu ta'sirning samaradorligi bilan bog'liq masalani hal qilish kerak, shu nuqtai nazardan "ta'lim sifati" haqida gapirish o'rinli bo'ladi.

"Ta'lim sifati", "o'qitish sifati" atamaları uzoq vaqtdan beri hamda faol ishlatilishiga qaramay, ushbu tushunchalarning mazmunini aniqlashda aniq izchillik yo'q. Ta'lim sifati "ta'lim jarayoni va uning natijalarining ajralmas xarakteristikasi bo'lib, jamiyatda ushbu jarayon qanday bo'lishi kerakligi va u qanday maqsadlarga xizmat qilishi kerakligi haqidagi keng tarqalgan g'oyalarga muvofiqlik o'lchovini ifodalaydi" degan fikr mavjud.

Ta'lim sifatini va ijtimoiylashuv ta'sirining samaradorligini pasaytiradigan oliy ta'lim tashkilotlaridagi o'quv jarayonini tashkil etishning asosiy muammolariga quyidagilar kiradi:

1. Oliy ta'lim tashkilotining moddiy-texnik bazasi, uning zamonaviy talablarga mos kelmasligi. Gap nafaqat oliy ta'lim tashkiloti joylashgan binolarning eskirishi haqida ketmoqda, to'g'ri joriy ta'mirlash va texnik ta'minot uchun moddiy xarajatlar juda katta bo'lishi mumkin va oliy ta'lim tashkiloti byudjetining katta qismini "iste'mol qiladi". O'zbekistindagi ayrim oliy ta'lim tashkilotlari o'quv jarayonini zamonaviy kompyuter, audio-video uskunalari, dasturiy ta'minot bilan jihozlash imkoniyatiga ega emas. Agar poytaxt oliy ta'lim tashkilotlari va yirik shahar oliy ta'lim tashkilotlari fan va texnika yutuqlaridan

bahramand bo'lishlari mumkin bo'lsa, bu viloyatlardagi kichik shahar oliy ta'lim tashkilotlari uchun jiddiy muammo hisoblanadi.

2. O'quv-uslubiy adabiyotlar bilan ta'minlanmaganligi, axborot resurs markazi fondlarining eskirganligi, obuna yo'qligi. Darslik, o'quv qo'llanmalar, o'quv-uslubiy qo'llanmalar yetishmayotgan joylarda sifatli o'qitish, so'nggi ilmiy va amaliy yutuqlarni kuzatish haqida jiddiy gapirish mumkin emas.

3. Oliy ta'lim tashkilotlarining yana bir muammosi talabalar amaliyotini samarali tashkil etish muammosi bo'lib, bu "bilim-ko'nikma" zanjirining yo'q qilinishiga olib keladi hamda kasbiy ijtimoiylashuv jarayoniga salbiy ta'sir qiladi.

4. Professor-o'qituvchilarning past darajasi. Har bir oliy ta'lim tashkiloti o'qituvchilarning ma'lum darajada "joylashishiga" intilishiga qaramay, amalda taniqli olimlar, amaliyotchilar va yosh professor-o'qituvchilarning munosib nisbatiga erishish juda qiyin. Ilmiy darajani olish o'qituvchilarni kasbiy takomillashtirish uchun rag'bat bo'lishni to'xtatdi, bundan tashqari, aksariyat viloyat o'qituvchilari uchun doktoranturada o'qish va dissertatsiyani himoya qilish jarayonining mashaqqatlilik tufayli uni olish imkoniyati qiyin va ko'pincha imkonsiz bo'lib qolmoqda. Professor-o'qituvchilar o'quv fanlarini olib borishni juda istamaydilar, chunki bu muammoli va qimmat (darslarga tayyorgarlik ko'rish vaqti nuqtai nazaridan) tadbir bo'lib, uning imkoniyatlari pedagogik ish haqi bilan taqqoslanmaydi.

5. O'quv rejalari va dasturlarining past o'zgaruvchanligi. O'quv dasturlari odatda davlat standartlari asosida tuziladi, ular juda inert va ish beruvchilar tomonidan o'zgaruvchan ehtiyojlarga o'z vaqtida javob bermaydilar. Natijada, bitiruvchiga umidsiz eskirgan va kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun ahamiyatini yo'qotgan bir qator fanlar, fanlar bo'limlari bo'yicha bilimlar yuklanadi. Bundan tashqari, ko'pincha oliy ta'lim tashkilotlari ma'muriyati o'quv jarayonida innovatsiyalar uchun maydon mavjudligini hisobga olmagan holda, tanlangan fanlar va fanlar bilan bog'liq bo'lgan dasturlarning bir qismini mustaqil ravishda to'ldiradi, bu yerda talabaning kasbiy ijtimoiylashuvi sifatini oshirish, kasbiy faoliyat, uni yanada sifatli va etarli darajada tayyorlash mumkin.

6. Byudjetni moliyalashtirishning etishmasligi. O'zbekiston Respublikasi hukumatining uzoq muddatli istiqbolga mo'ljallangan ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining asosiy yo'nalishlari mamlakatning ta'lim tizimi uchun bir qator vazifalarni belgilaydi. Jumladan: bozor sharoitida ijtimoiylashuvni osonlashtirish, ijtimoiy harakatchanlik, salbiy ijtimoiy jarayonlarga qarshi turish, erkin tanlovni ta'minlash, iqtisodiyotni modernizatsiya qilishda rolni kuchaytirish. Biroq, ta'lim

maqsadlari uchun byudjetni moliyalashtirishni qisqartirish sharoitida ushbu vazifalarni hal qilish ancha qiyin.

Umuman olganda, ta'lim sifatining pasayishi va ayniqsa, oliy ta'lim tashkilotlarining talabaga ijtimoiylashtiruvchi ta'siri, natijada bitiruvchining mehnat bozoridagi mavqeiga salbiy ta'sir qiladi va ish bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqaradi. Oliy ta'lim tashkilotlaridagi an'anaviy ta'lim jarayonining past sifatini samarali va malakali tashkil etilgan uzluksiz ta'lim tizimi yordamida qoplash mumkin.

Samarali kasbiy ijtimoiylashuv nuqtai nazaridan, bizning fikrimizcha, oliy ta'lim tashkilotlarining uzluksiz ta'lim kontseptsiyasi quyidagi mezonlarga javob berishi maqsadga muvofiq:

1. Insonning barcha kasbiy, yani ish doirasidagi hayotini qo'llab-quvvatlash.
2. Vertikal va gorizontaal integratsiya: allaqachon o'rganilgan bosqichlar va o'quv fanlari o'rtasidagi uzluksizlik va qo'shimcha fanlar bilan bog'liqlik.
3. Umumiy kasbiy va ixtisoslashtirilgan kasb-hunar ta'limi o'rtasidagi bog'liqlik.
4. Ta'lim tizimining moslashuvchanligi va o'zgaruvchanligi.
5. Amaldagi usullar, o'quv vositalarining xilma-xilligi va kengligi; o'quv jarayoniga turlicha amaliyotlarni kiritish; o'rganish joyi va vaqtini aniqlashga moslashuvchan yondashuv.
6. Talabalarga o'rganishi kerak bo'lgan fanlarni tanlash imkoniyatini berish.
7. Talabalarni uzluksiz o'quv jarayoniga qo'shilish, doimiy kasbiy o'zini takomillashtirish motivatsiyasini rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish.

Ko'rinib turibdiki, har qanday oliy ta'lim tashkilotining uzluksiz ta'lim tizimi faol xarakterga ega bo'lishi muhim: talabalarga taklif etilayotgan mutaxassislik mehnat bozorida katta talabga ega bo'lishi, u yoki bu mutaxassislikka qoniqarsiz talabni shakllantirishi kerak.

Talabalar kasbiy ijtimoiylashtirishning amaliy tarkibiy qismidan manfaatdor bo'lgan oliy ta'lim tashkilotlari va doimiy ravishda tegishli malakaga ega bo'lgan kadrlar oqimiga ega bo'lishni hamda ularni tanlash va tayyorlash, ta'lim tashkilotlarini yaratish xarajatlarini kamaytirishni xohlaydigan korxonalar uchun ishlab chiqarish guruhlari maqbuldir. Oliy ta'lim tashkilotlari va ish beruvchi tashkilotlar moliyaviy, moddiy, nomoddiy va mehnat resurslarining bir qismini "buyurtma bo'yicha" mutaxassislar tayyorlashning uzluksiz zanjirini yaratish uchun ajratadi, bu esa talabalarning kasbiy ijtimoiylashuvini aniqlashni soddalashtiradi va uning samaradorligini keskin oshiradi.

O'ylaymizki, oliy ta'lim tashkilotlarida uzluksiz ta'limning samarali tizimini

yaratish nafaqat talabalarning kasbiy ijtimoiylashuv darajasini oshirish, balki asosiy ta'lim sifati pastligining o'rnini qoplashi mumkin.

Bizning fikrimizcha, oliy ta'lim tashkilotlarida uzluksiz ta'lim tizimini yaratish quyidagi fundamental tamoyillarga asoslanishi lozim:

- tayanch oliy ta'limning yoshi, ish tajribasi va professionallik darajasi hamda mavqeidan qat'iy nazar, abituriyentlar uchun ta'lim dasturlarining ommaviyligini va ulardan foydalanish imkoniyatini ta'minlash;

- xalq xo'jaligi tarmoqlari iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichiga hamda alohida korxonalar, tashkilotlar, muassasalar ehtiyojlariga mos keladigan ta'lim dasturlari mazmunining o'zgaruvchanligi;

- uzluksiz ta'limning yagona tizimi doirasida abituriyentga aniq ta'lim dasturlarini tanlash imkoniyatini beruvchi tizimni yaratish;

- mehnat bozori talablariga javob beradigan ta'lim dasturlarining yuqori sifatinli bo'lishiga erishish.

Demak, ta'lim tashkilotlari o'z o'qituvchilarining kasbiy malakasini oshirish uchun mustaqil ravishda sharoit yaratishi kerak. Shubhasiz, aksariyat oliy ta'lim tashkilotlari uchun bunday tizimni yaratish uning yuqori xarajatlari tufayli mumkin emas. Shunga qaramay, bunday tizim shunga o'xshash mutaxassislik bo'yicha talabalarni tayyorlaydigan va shunga o'xshash o'quv fanlari bo'yicha o'qishni olib boradigan boshqa oliy ta'lim tashkilotlari bilan hamkorlikda tuzilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Kichik yoshdagi bolalarni tarbiyalash va ta'lim berish bo'yicha ikkinchi Butunjahon konferensiyasi ochilish marosimidagi nutqi // <https://president.uz/uz/lists/view/5696>

2. Даминова Н.К. Замоновий оламда шахсинг ижтимоийлашуви // Academic research in educational sciences. -2021. - Т. 2. - №. 2. - С. 274-278.

3. Mukhtarovna B. D., Kudratovna D. N. Professional socialization of youth in family education. - 2022.

4. Kudratovna D. N. Socialization of young people in the process of family education // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. - 2021. - Т. 1. - №. 02. - С. 37-45.

5. Begmatova Dilnoza Mukhtarovna, & Daminova Nigora Kudratovna. (2022). Professional socialization of youth in family education. European Scholar Journal, 3(3), 92-94.